

Удк 159.9.07+316.6

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-3.14>**В. В. Назаревич**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненський державний гуманітарний університет

ПЕРЕДУМОВИ ОСТРАКІЗМУ ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛА СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Стаття присвячена визначенню передумов соціальної ізоляції індивідів в їхніх соціальних групах і явищу неприналежності в соціумі загалом. Особливу увагу приділено аналізу передумов соціального неприйняття як явища остракізації в освітньому середовищі.

Здійснено спробу аналізу факторів соціальної ситуації та індивідуальних проявів, поведінкових реакцій особистості, які впливають на формування й можуть стати причинами соціального відторгнення, в цьому контексті розглянуто явище індивідуального потенціалу розвитку особистості, який індивіди отримують або втрачають шляхом освоєння проблем регулювання мотиваційних процесів.

Висвітлено основні наукові погляди на явище остракізму та механізми його формування; проаналізовано проблему саморегуляції емоцій як одну з основних передумов соціального неприйняття, яка розкривається як форма підтримки психічного здоров'я, соціального функціонування, фізичного благополуччя та життєдіяльності індивіда, загалом.

Вказано на взаємозалежність наявності соціально-психологічних регуляторів середовища і формування позитивних особистісних тенденцій взаємодії індивіда в соціумі, які піддаються загально прийнятним нормам і тенденціям груп, в яких перебуває особистість.

Розглянуто етапи які особа проходить, для здійснення або отримання референтного впливу, що дало можливість розкрити механізми остракізації в соціальному середовищі та розуміння його запобігання.

Вказано на фактичні передумови протікання процесу остракізації в освітньому середовищі, здійснено аналіз практичної сторони перебування індивідів в освітянському просторі.

Проведено емпіричне дослідження для виявлення основних передумов, які дають підставу для остракізації індивіда, а також для виявлення рівня сформованості тенденцій соціальної відмови в людей, які мають низький рівень довіри до референтних осіб.

Зроблено висновки в системі формування передумов остракізаторських тенденцій в освітянському просторі, що першоджерелами соціального вигнання слугують екзогенні й ендегенні чинники (структура особистості індивіда), а також низка особистісних чинників, якими володіє індивід. Подальший розгляд проблеми вбачаємо в дослідженнях присвячених розкриттю психологічних паритетів остракізатора та остракізованого.

Ключові слова: остракізм, соціальна ізоляція, належність, відторгнення особистості, соціальне середовище, референтна особа, регулятор, емоційна саморегуляція.

Постановка проблеми. Соціальна ізоляція може бути емоційно болючим процесом, адже необхідність постійної соціальної взаємодії з іншими людьми є суттєвою. А. Маслоу та інші теоретики припустили, що потреба в прийнятті та приналежності є фундаментальною людською мотивацією до існування. Згідно з А. Маслоу, всі люди повинні мати можливість надавати й отримувати прихильність, щоб бути психологічно здоровими; це впливає на рівень особистісного комфорту та слугує мотивом до життєтворчості.

Формувати та підтримувати дбайливі міжособистісні взаємини, з метою виживання та продовження буття – біологічно запрограмований сильний мотиваційний стимул. Тож якщо він не задовольняється – інстинктивно сприймається як загроза. Люди потребують як стабільних взаємин,

так і задоволення від взаємодії з іншими в цих відносинах. Якщо якийсь із цих двох компонентів відсутній, починають домінувати відчуття самотності, неповноцінності, втрати цілісності, оскільки за допомогою інших ми формуємо власне розуміння себе, що за відсутності контактів стає неможливим. Тож відмова є суттєвою загрозою. Насправді онтогенетичний розвиток відображає постійне занепокоєння щодо соціальної ізоляції на всіх етапах розвитку особистості.

Бути членом соціальної спільноти також важливо для формування соціальної ідентичності, яка є ключовим компонентом самооцінки. М. Лірі з Університету Дюка припустив, що основною метою самооцінки є моніторинг соціальних відносин і виявлення соціального відторгнення. З цього погляду самоповага є соціометром, який активізує негативні емоції, коли з'являються ознаки виключення.

Отже, якщо мене не приймають, я і сам себе не приймаю.

Соціально-психологічні дослідження підтверджують мотиваційну основу необхідності соціального прийняття. Зокрема, страх соціального відторгнення сприймається як тиск з боку однолітків (іноді його називають нормативним впливом) і дотримання вимог інших. Наші потреби у приналежності та соціальній взаємодії виявляються особливо сильними, коли ми перебуваємо під стресом чи потребуємо допомоги.

Тож необхідним є психологічне дослідження зазначеної проблеми, метою якого стане вивчення передумов формування остракізму і, як наслідок, зменшення рівня остракізації, щоб запобігти негативним наслідкам соціальної ізоляції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Соціальне виключення і відмова в контактах відбуваються з широкого спектру причин, і хоча ізоляція не завжди може бути скерована на заподіяння психологічної шкоди, досвід остракізації може мати негативні наслідки щодо емоційного й поведінкового чинників психічного здоров'я (Buhs E.S., Ladd G.W., Juvonen J., Killen M., Rutland A.), появи академічних труднощів (Buhs E.S.), зниження просоціальної поведінки (Coyne S.M.) і низької самооцінки (Stanley L., Arora T., Verkuyten M., Thijs J.). Також у контексті цієї теми здійснюють вивчення емоційного регулювання особистості (Gross J.J.), регуляції емоцій у парах (Gross J.J., Levenson R.W.), впливу на почуття людей дружби і довіри, а саме дослідження регулювання міжособистісного впливу та якості взаємин (Niven K.), будівництво справжньої довіри через управління міжособистісними емоціями – зокрема, запропоновано модель регулювання загроз довіри та співпраці через кордони (Williams K.).

Мета статті – здійснити теоретичний та емпіричний аналіз передумов соціальної ізоляції в соціальному середовищі та її проявів; висвітлити основні положення наукових публікацій з вказаної теми, систематизувати їх і узагальнити отримані емпіричні результати.

Відповідно до зазначеної мети, було висунуто такі завдання:

1. Проаналізувати особливості й закономірності неприйняття індивідів в соціальному середовищі як передумови остракізації;

2. Дослідити можливі передумови та прояви остракізації особистості;

3. Вказати на взаємозалежність індивідуальних особливостей особистості та її соціального прийняття.

Виклад основного матеріалу. Остракізм – це негативний соціальний конструкт взаємин, які характеризуються загальним процесом соціального виключення. У різних формах його прояву – ігнорування, булінг, пасивна агресія тощо.

За словами К. Верман з Університету штату Пенсільванія: «Більшість осіб, яких відхиляють однолітки, відображають одну або кілька з таких моделей поведінки», – що стає однією з передумов остракізації особистості (див. рис. 1):

1. Низький рівень просоціальної поведінки.

2. Високі показники агресивної або руйнівної поведінки.

3. Високі показники неухважної, незрілої або імпульсивної поведінки.

4. Високий темп соціальної тривожності.

Також, було визначено другу можливу передумову соціального неприйняття – низький рівень регулювання мотивації. Індивідуальний потенціал розвитку особистості отримують або втрачають шляхом освоєння проблем регулювання мотиваційних процесів. Це досягається шляхом вибору, досягання та адаптації цілей розвитку та особистих цілей індивіда, щоб відобразити зміни в можливостях життєвого циклу, передбачаючи нові можливості для досягнення цілей [8, с. 407–413]. Це твердження може вказувати на одну з деструкцій – остракізацію від недостатності власної мотивації на більш значущі соціальні дії.

Здатність регулювання емоцій стала наступною передумовою соціального прийняття, оскільки емоційні реакції мають важливе значення для підтримки психічного здоров'я, соціального функціонування, фізичного благополуччя та життєдіяльності загалом.

Четвертою визначеною передумовою остракізму індивіда є особистісна невизначеність.

Розроблена V. Bos і E. Lind теорія пояснює вплив невизначеності на психіку індивіда. Відповідно до моделі, особистісна невизначеність розкривається як відчуття сумніву в цілях, самооцінці, світогляді й взаємозв'язку між цими трьома складовими [12, с. 7646–7650]. Особа повинна думати, що вона існує у стабільному й передбачуваному

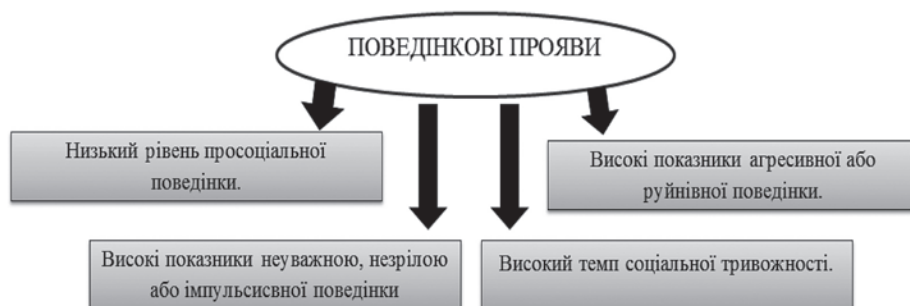

Рис. 1. Поведінкові прояви як передумова остракізму за К. Верман

світі, щоб бути в змозі відчувати себе в безпеці. Особиста невизначеність є неприйнятним або тривожним станом, оскільки вона загрожує фундаментальним потребам людини. Індивід повинен робити щось, щоб керувати цією ситуацією, коли натрапляє на особисту невизначеність. Одним із засобів ліквідації особистої невизначеності або принаймні прийняття терпимості є захист більшості наших культурних цінностей і, у такий спосіб, відновлення почуття безпеки; так ми доводимо собі, що все ще маємо спільні цінності [10, с. 124–135]. Підсумовуючи причини, варто зазначити, що всі основні передумови – деструктивні моделі поведінки, низькі результативні можливості мотивації, низький емоційний результативний потенціал та високий рівень особистісної невизначеності – призводять до проявів ознак остракізації в соціальному середовищі як в активних, так і пасивних форм демонстрації соціальної ізоляції (див. рис. 2).

Остракізація загрожує потребі індивіда розуміти змістовне навантаження світу й контролювати свої поведінкові, мотиваційні та когнітивні прояви реагування на реальні події життя, що провокує деформування відображення власних соціальних мотивів та зміщення соціальних потреб у бік асоціальності чи патологізації.

Продовжуючи вивчення зазначеного явища, зростає розуміння того, у який спосіб люди регулюють поведінкові, емоційні та мотиваційні прояви одне одного. Соціальне регулювання стосується однієї особи (регулятора), що свідомо намагається змінити емоційну реакцію іншої особи (цілі) [5, с. 1726–1738]. Це твердження дає можливість передбачати, що під впливом остракізованих контактів особистість змінює і власний Я – образ.

Іноземні науковці вивчали соціалізацію індивідів як форму толерантного сприйняття і запо-

бігання остракізаторським тенденціям, підкреслюючи, що соціальне регулювання не тільки покращує сучасний соціальний стан особи, а й підвищує її здатність саморегулюватися в майбутньому [4, с. 12–15]. Дослідження організаційної поведінки підкреслює реляційні переваги регулювання соціальних емоцій, особливо щодо побудови довіри [6, с. 311–344]. Коли особистість перебуває в умовах остракізації, відбувається внутрішнє зміщення довіри як до самої себе, так і до світу загалом.

Соціальна регуляція важлива частково тому, що саморегулювання може бути складним з кількох причин. По-перше, індивідам часто бракує розуміння своїх емоційних реакцій, іноді вони блокують джерело або навіть позитивну чи негативну природу їх спричинення [4, с. 12–15], тоді як зовнішні спостерігачі можуть бути більш точними в цих судженнях [5, с. 1726–1738]. По-друге, емоційні реакції сприяють впливу конгруентного мислення, що допомагає підтримувати емоційні прояви [9, с. 381–388] і порушує систему управління [11, с. 163–181]. Крім того, деякі особи мають меншу здатність до саморегуляції через незрілість (наприклад, у дітей) [15, с. 361–373], зниження (наприклад, літні люди) або порушення перебігу емоційно-когнітивних процесів. У таких випадках соціальний регулятор може використовувати свою виконавчу спроможність для впровадження регуляторних стратегій заради цілі.

Регулятор або референтна особа для здійснення ефективного впливу може проходити такі етапи, що дає можливість розкрити механізми остракізації в соціальному середовищі та розуміння їх запобігання (див. рис. 3):

– Ідентифікація. Цикл починається з визначення поточного емоційного стану особи, який передає важливу інформацію регулятору

Рис. 2. Передумови соціальної ізоляції

[15, с. 361–373]: емоційні прояви можуть сигналізувати про бажання підтримувати (наприклад, смуток), поведінкові зміни (зокрема, гнів) або задоволення (скажімо, щастя). Оскільки регулятори не мають прямого доступу до внутрішніх станів цільової групи, точне визначення їхніх емоцій може бути складним, а неправильні висновки створюють проблеми на наступних етапах регуляторного циклу [9, с. 381–388].

– Оцінка. Наступним кроком є оцінка необхідності соціальної регуляції шляхом оцінки розбіжності між (висновком) поточного емоційного стану індивіда і бажаним, або цільовим, емоційним станом. Коли розрив між поточним та цільовим станом невеликий, референти можуть вирішити не втручатися, але якщо різниця є досить великою, регулювання може вважатися необхідним. У деяких випадках особи, яких супроводжують, можуть явно вимагати втручання регулятора, щоб той допоміг їм у прояві своїх емоцій [1].

– Вибір стратегії. Після того як референт приймає на себе супроводжуючу функцію, створена діада має обрати відповідні засоби соціального регулювання або супроводу. Нині передбачають три фактори, які керують процесом вибору стратегії соціального регулювання [2, с. 12–16].

По-перше, регулятор може обрати стратегію пасивної діяльності проти активного залучення. Регулятор залишається пасивним, хоча стани індивіда потребують регулювання, з кількох причин. Регулятор може вирішити, що ціль здатна регулювати свої емоції самостійно або що спроби саморегулювання перебувають в інтересах цілі [5, с. 1726–1738]. Регулятор також може визначити, що інша особа має кращі можливості брати участь у соціальному регулюванні, та вирішить не займатися цим особисто.

По-друге, знання регулятора про різні можливі стратегії визначатиме спектр варіантів, які розглядаються, зокрема щодо того, на якому етапі процесу

емоційної генерації потрібно втрутитися. Минулий досвід регулятора в успішному управлінні власними та чужими поведінковими стратегіями, а також їхній досвід соціального регулювання іншими засвідчує розгляд різних підходів [14, с. 19–34]. Вплив або підготовка конкретних стратегій підвищує ймовірність того, що референт розглядатиме та потенційно застосовуватиме певний підхід [7, с. 54 – 59].

Соціально довірені особистості повинні прогнозувати, як реагуватиме цільова стратегія. Багато факторів будуть формувати цільові реакції на регулювання, і ключовим моментом для них є те, чи повинні вони робити свої спроби регулювання видимими, прямими, явними або невидимими, непрямими й неявними [3, с. 58–60]. Зокрема, якщо цільова група або окремих індивід негативно реагуватиме на їхні регуляторні вказівки, вони можуть обрати менш помітний підхід супроводу [13]. Як і за менталізації на етапі ідентифікації, помилки у висновку щодо реакції індивіда на конкретні стратегії можуть призвести до менш ефективного регулювання або реактивності.

– Реалізація. Останнім етапом для регулятора є реалізація обраної стратегії. Спираючись на процесні моделі саморегуляції особистості [15, с. 361–373], можна виокремити чотири класи стратегій, з погляду яких здійснюється вплив на різні етапи в послідовності генерації поведінки індивіда (див. рис. 4). Доцільно припустити, що системи, які використовують для реалізації стратегій шляхом саморегулювання, також будуть використовувати для їх реалізації через соціальне регулювання [6, с. 311–344]. Отримані дані дають можливість сформулювати структуру схильності особистості до остракізації в процесі соціального контакту. Розкривши ідентифікаційно-інформаційні регулятори, є можливість передбачити оцінку й вибір стратегій соціальної регуляції в середовищі та, як наслідок, запобігти остракізованим проявам у реалізації соціальних стратегій.

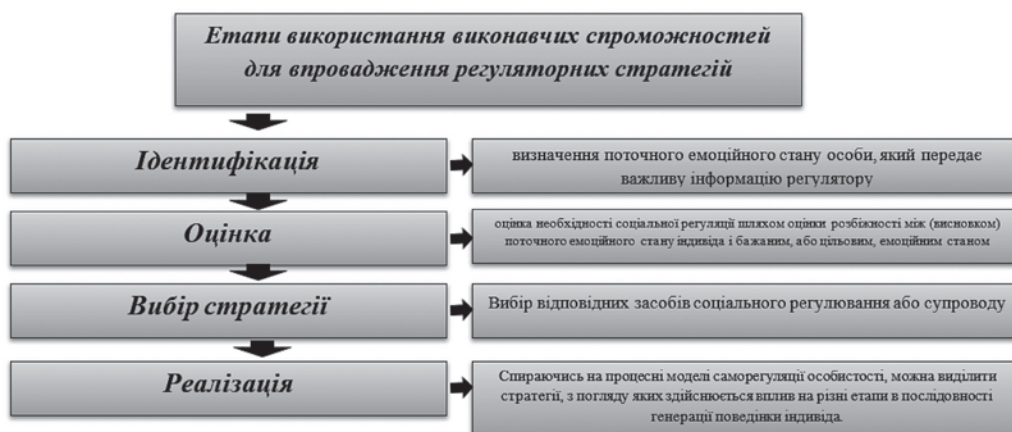

Рис. 3. Етапи використання виконавчих спроможностей для впровадження регуляторних стратегій

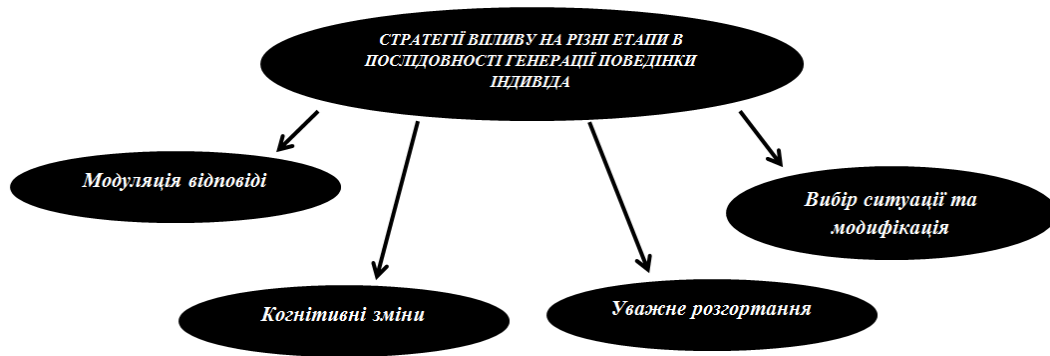

Рис. 4. Стратегії впливу на різні етапи в послідовності генерації поведінки індивіда як передумови остракізації

Розглянувши етапи використання соціальних регулятивних стратегій, варто провести аналіз ситуацій та модифікацій, що можуть бути передумовами остракізму.

Вибір ситуації та модифікація. Перший клас стратегій включає в себе зміну ситуації та її супутніх емоцій-проявів, яких стосується ціль. Під час вибору ситуації регулятор спрямовує ціль на оточення, яке сприяє бажаній емоційній реакції або вберігає від обставин, що викликають небажані реакції. У модифікації ситуації регулятор впливає на стимул (змінюючи його природу, тривалість або інтенсивність), що викликає емоцію, яка потребує регулювання, або вводить чи видаляє стимули, які змінюють спосіб реагування цілі на цей початковий тригер.

Уважне розгортання. Емоційні елісатори привертають увагу [12, с. 7646–7650], а регулятори можуть змінювати емоції цілі завдяки перенесенню їхньої уваги з небажаних елісаторів та інших.

Когнітивні зміни. Регулятори можуть змінювати спосіб, у який цілі когнітивно тлумачать значення стимулів, що викликають емоції, трансформуючи їхню подальшу афективну реакцію. Когнітивні зміни пропонують спосіб керувати емоціями при одночасному залученні цілей з елісатором, що важливо, коли треба стимулювати (наприклад, іспит) або емоцій не можна уникнути (наприклад, тілесні відчуття) [5, с. 1726–1738].

Модуляція відповіді. Зовнішнє вираження емоцій (зміни у виразі обличчя, голосовому тоні тощо) є надзвичайно важливим аспектом власного емоційного досвіду для інших, а модуляція відповіді – це контроль над ним (див. рис. 4).

На основі вищезазначеного, спираючись на актуальність обраної теми, нами було проведено дослідження, спрямоване на виявлення основних передумов остракізації і рівня соціального неприйняття за допомогою опитувальників «*Особистісна схильність до остракізації*», «*Передумови неприйняття особистості в соціальних групах*», методик «*Діагностика мотивації до успіху*

Т. Елерса, скерованої на виявлення рівня регуляції мотивації індивіда, та «*Діагностика самооцінки психічних станів*» за Г. Айзенком для визначення особливостей вияву емоційних проявів особистості, що дає можливість вказати на взаємозалежність індивідуальних особливостей особистості та її соціального прийняття.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася серед студентів I – IV курсів психолого-природничого та історико-соціологічного факультетів Рівненського державного гуманітарного університету. Вибірка становить 302 людини: 56,3% – хлопці (170 осіб), 43,7% – дівчата (132 особи).

Були отримані такі результати: 57,6% респондентів (174 особи) можуть бути або є соціально неприйнятими; 42,4% (128 осіб) – не зазнають остракізації (див. рис. 5).

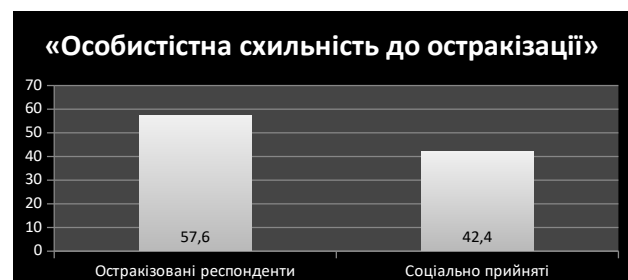

Рис. 5. Результати діагностики досліджуваних за опитувальником «Особистісна схильність до остракізації»

Результати діагностики за авторською анкетой «*Особистісна схильність до остракізації*» вказують на те, що 57,6% (174 особи) є соціально відкинутими в соціумі; це може свідчити про те, що в групі присутня систематична цілеспрямована агресивна поведінка всього колективу до одного з учасників або окремої мікрогрупи, існує умова нерівності сил та соціальних статусів членів угруповання, яка може слугувати основною причиною остракізації в групі; індивіди, які є об'єктом остракізації, усвідомлюють себе соціально неприйнятими, відчувають себе емоційно виснаженими або

депресивними, часто можуть переживати фізичні й емоційні страждання на тлі соціальної ізоляції.

Досліджуючи контрольну вибірку 57,6% (174 особи) опитаних студентів, що мають високий рівень схильності до остракізації, за допомогою анкети **«Передумови неприйняття особистості в соціальних групах»** було виявлено, що 12% (21 особа) респондентів володіють низьким рівнем просоціальної поведінки, 17,2% (30 осіб) досліджуваних схильні до агресивної або руйнівної поведінки, 17,2% (30 осіб) мають прояви незрілої або імпульсивної поведінки, 29,3% (51 особа) володіють високим темпом соціальної тривожності й лише 24,1% (42 особи) – не мають специфічних поведінкових проявів. Отримані показники анкетування розкривають передумови неприйняття особистості в соціальних групах та спрямовують увагу на вивчення саме цих факторів і причин при дослідженні остракізму як явища та остракізації як процесу (див. рис. 6).

За результатами діагностики анкети **«Неприйняття особистості в соціальних групах»**, було зазначено, що 75,9% респондентів контрольної групи мають низький рівень про-

соціальних поведінкових проявів, високий рівень агресивної і тривожної поведінки, що може вказувати на деяку неадекватність в їхніх соціальних взаєминах і бути передумовою їх соціального виключення.

Оскільки значні показники в системі вивчення цього явища були представлені саме поведінковими проявами, виникає потреба визначити першопричини цих особливостей. З метою деталізації передумов була запропонована анкета Т. Елерса, що вказує на мотивацію до успіху, адже деструктивна поведінка – асоціальна, агресивна поведінка, потреба в руйнуванні, імпульсивність та тривожність – може слугувати деформованою формою мотивації до соціального визнання.

Методика **«Діагностика мотивації до успіху» Т. Елерса** дала такі результати: 22,4% (39 осіб) респондентів контрольної групи мають середній рівень мотивації до успіху, лише 17,2% (30 осіб) – високий, а більшість, 60,3% (105 осіб) – низький (див. рис. 7).

Результати, отримані за методикою **«Діагностика мотивації до успіху» Т. Елерса**, засвідчують, що 60,3% (35 осіб) респондентів

Результати за анкету «Передумови неприйняття особистості в соціальних групах»

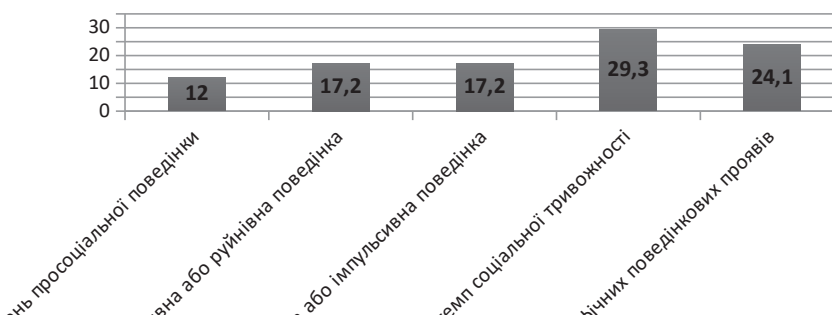

Рис. 6. Результати діагностики «Неприйняття особистості в соціальних групах»

Рис. 7. Результати діагностики досліджуваних за методикою «Діагностика мотивації до успіху» Т. Елерса

мають низький рівень мотивації до успіху; це вказує на неготовність цих індивідів до ризику, відкритості в спілкуванні та соціальних контактів, а також може слугувати передумовою соціального неприйняття та остракізації чи формування потреби остракізувати іншого (як спосіб компенсації власних мотиваційних труднощів до соціальної взаємодії).

За попередніми спостереженнями, було зроблено припущення, що остракізм має прямий зв'язок із самооцінкою особистості та образом Я. З метою перевірки цієї гіпотези, була проведена методика «**Діагностика самооцінки психічних станів**» за Г. Айзенком. Отримано такі результати: 29,4% (51 особа) досліджених з контрольної вибірки мають низький рівень тривожності, 50% (87 осіб) – середній і 20,6% (36 осіб) – високий. Також, було виявлено, що лише 15,6% (27 осіб) опитаних мають високий рівень самооцінки, 22,4% (39 осіб) – середній, 62% (108 осіб) – низький. За шкалою агресивності одержано такі результати: низький рівень – 17,2% (30 осіб), середній – 48,3% (84 особи), високий рівень – 34,5% (60 осіб). 25,9% (45 осіб) респондентів отримали низькі показники за шкалою ригідності, 41,4% (72 особи) – середній рівень і 32,7% (57 осіб) мають високі показники за цієї шкалою (див. рис. 8).

Відповідно до аналізу методики «**Діагностика самооцінки психічних станів**» за Г. Айзенком: 50% (87 осіб) мають середній рівень тривожності, що може свідчити про певну емоційну нестійкість, переважання неорганізованих поведінкових проявів, присутність постійної тривоги, недовіру до навколишнього світу. Крім того, більша частина опитаних, 62% (108 осіб), володіє низьким рівнем

самооцінки, що також може проявлятися в закритості, невпевненості у власних силах, униканні труднощів, тривожності індивіда. За шкалою агресивності бачимо, що третина респондентів, 34,5% (60 осіб), володіє високим рівнем агресивних проявів; це часто проявляється у труднощах у роботі з людьми, побудові міжособистісного спілкування.

Висновки. Остракізм – це негативний соціальний конструкт взаємин, які характеризуються загальним процесом соціального виключення.

Однією з передумов остракізації особистості може бути індивідуальна модель поведінки, що охоплює: низький рівень просоціальної поведінки; високі показники агресивної або руйнівної поведінки; неувважну, незрілу або імпульсивну поведінку. Високий темп соціальної тривожності може формувати стан психоемоційного напруження, а остракізація інших стає соціально допустимою формою відреагування цього напруження.

Першоджерелами соціального вигнання слугують екзогенні (приналежність до групи соціального ризику) й ендogenous чинники (структура особистості індивіда) гуватиме й низка особистісних чинників, якими володіє індивід. Розрізняють, що дає змогу в подальших дослідженнях розкрити психологічні паритети остракізатора та остракізованого.

Виокремлюють такі чинники, що можуть бути причиною соціального виключення: соціально не прийняті моделі поведінки, несформованість мотиваційних процесів, погана саморегуляція особистісного емоційного стану, переживання особистістю невизначеності.

Особиста невизначеність або певна соціальна невизначеність в групі є неприйнятним або

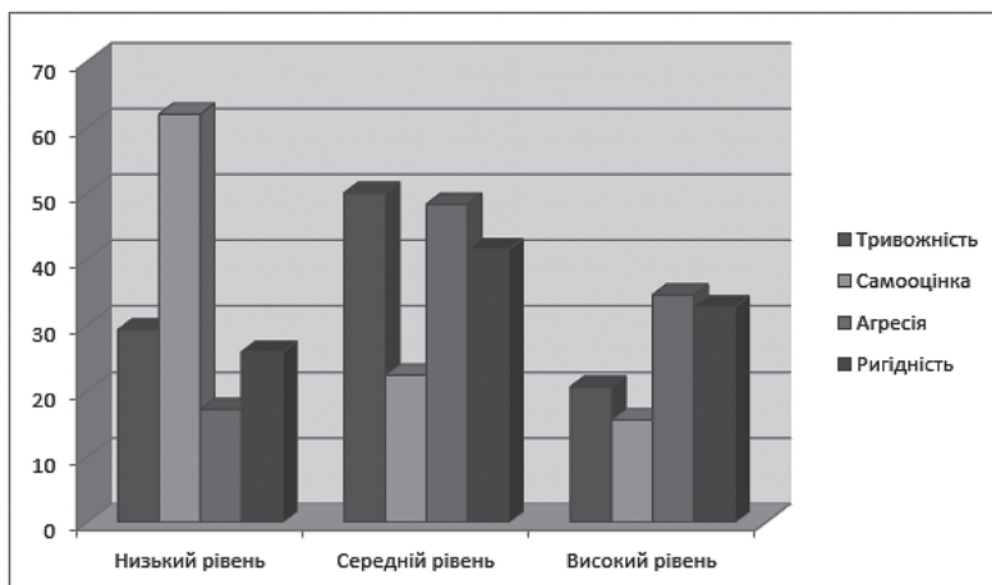

Рис. 8. Результати діагностики досліджуваних за методикою «Діагностика самооцінки психічних станів» за Г. Айзенком

тривожним станом, оскільки загрожує фундаментальним потребам людини. Особи повинні вивчати мотиви активності, щоб керувати цією ситуацією, коли вони натрапляють на особисту невизначеність. Одним із засобів ліквідації особистої невизначеності або однією із деструктивних форм може слугувати остракізація, на противагу дружнім взаєминам чи принаймні прийняттю, терпимості завдяки захисту більшістю власних культурних цінностей і в такий спосіб відновленню почуття безпеки; так група доводить собі, що все ще має спільні цінності, що стає завданнево-виховною та психопрофілактичною системою в сучасних навчальних закладах.

Регуляція поведінкових, емоційних та мотиваційних проявів також є важливим фактором запобігання передумов остракізму; соціальне регулювання стосується однієї особи (регулятора), що свідомо намагається змінити емоційну реакцію іншої особи (цілі).

Соціальна регуляція як одна з головних передумов остракізації може ускладнюватись у разі: браку розуміння своїх емоційних реакцій (іноді особи блокують джерело або навіть позитивну чи негативну природу спричинення емоцій); емоційних реакцій, які сприяють впливу конгруентного мислення, що допомагає підтримувати емоційні прояви й порушує систему управління при соціальних контактах з іншими.

Регулятор або референтна особа для здійснення ефективного впливу може проходити такі етапи: ідентифікація, оцінка, вибір стратегії, реалізація дії. Порушення цих етапів також може слугувати передумовою остракізму.

У модифікації ситуації регулятор впливає на стимул (змінюючи його природу, тривалість або інтенсивність), що викликає емоцію, яка потребує регулювання, або вводить чи видаляє стимули, які змінюють спосіб реагування цілі на цей початковий тригер. Використовує такі стратегії, як уважне розгортання, когнітивні зміни, модуляція відповіді, та виступає першоджерелом соціальної ізоляції інших у спільноті.

У досліджуваних нами індивідів виявлено передумови соціального відкидання, що може свідчити про те, що в групі присутня тенденція до агресивної поведінки всього колективу щодо одного з учасників або окремої мікрогрупи, існує умова нерівності сил та соціальних статусів членів групи.

За результатами діагностики за анкетною «Рівень соціального неприйняття в студентських групах», виявлено, що основними причинами соціального виключення є неординарний спосіб життя, можливо, незвичайна зовнішність індивіда, а також замкнутість, сором'язливість, низьке володіння прийомами самопрезентації, вузьке коло спілкування особистості.

Крім того, виявлено низький рівень мотивації до успіху, що вказує на неготовність цих індивідів до ризику, відкритості в спілкуванні та соціальних контактів, а також може свідчити про певну емоційну нестійкість, переважання неорганізованих поведінкових проявів, присутність постійної тривоги, недовіру до навколишнього світу. Досліджено, що більша частина опитаних володіє низьким рівнем самооцінки, що проявляється в закритості, невпевненості у власних силах, униканні труднощів, тривожності індивіда. Також виявлено прояви агресивної поведінки, що часто проявляються у труднощах у роботі з людьми, побудові міжособистісного спілкування.

Отже, у статті визначено передумови остракізму; для подальшого аналізу варто включити вивчення індивідуальних факторів, які, у свою чергу, будуть аналізуватись, як було вказано вище, через емоційні, особистісні та поведінкові особливості остракізованого та остракізатора, а також загальногрупових, які спричинили появу передумов остракізму та соціальної ізоляції інших членів групи.

Література:

1. Браун Р. Межгрупповые отношения. Перспективы социальной психологии. Москва: Эксмо, 2001.
2. Науменко Л.Ю. Виховна робота по запобіганню ізоляціонізму та ксенофобії серед студентів дніпропетровської державної медичної академії. *Медичні перспективи*. 2009. № 4. С. 12–16.
3. Скулкина Е.Н. Индивидуально-психологические детерминанты формирования социальных установок ксенофобии у подростков. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 60. С. 58–60.
4. Солдатова Г.У., Макачук А.В., Семенова И.А. Кросскультурный анализ формирования психологической альтернативы «Мы-Они» у детей разных возрастов. *Мигранты из дальнего зарубежья: информационно-аналитический бюллетень*. 2004 № 15. С. 12–15.
5. Atkinson A. & Adolphs R. (2011). The neuropsychology of face perception: beyond simple dissociations and functional selectivity. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences*. № 366. P. 1726–1738.
6. Bargh J.A. & Chartrand T.L. (2000). The Mind in the Middle: A Practical Guide to Priming and Automaticity Research. *Handbook of Research Methods in Social and Personality Psychology*. № 2. P. 311–344.
7. Cunningham W. & Brosch T. (2012). Motivational salience: amygdala tuning from traits, needs, values, and goals. *Current Directions in Psychological Science*. № 21. P. 54–59.

8. Eisenberger N. I. (2013). Social ties and health: a social neuroscience perspective. *Current Opinion in Neurobiology*. № 23. P. 407–413.
9. Masten C.L. (2011). An fMRI investigation of empathy for 'social pain' and subsequent prosocial behavior. *Neuroimage*. № 55. P. 381–388.
10. Netzer L. & Van Kleef G.A. & Tamir M. (2015). Interpersonal instrumental emotion regulation. *Journal of Experimental Social Psychology*. № 58. P. 124–135. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2015.01.006>.
11. Sheppes, G. (2014). Emotion regulation choice: a conceptual framework and supporting evidence. *Journal of Experimental Psychology. General*. № 143. P. 163–181.
12. Waytz A. (2012). Response of dorsomedial prefrontal cortex predicts altruistic behavior. *Journal of Neuroscience*. № 32. P. 7646–7650.
13. Wesselmann E.D. & Williams K.D. (2013). *Ostracism and stage of coping*. *The Oxford Handbook of Social Exclusion*. New York : Oxford University Press.
14. Williams K. & Zadro L. (2005). Ostracism: the indiscriminate early detection system. *New York : Psychology Press*. № 1. P. 19–34.
15. Wolf W. & Levordashka A. & Ruff J. & Kraaijeveld S. & Lueckmann J. & Williams K. (2015). Ostracism Online: A social media ostracism paradigm. *Behavioral Research Methods*. № 47. P. 361–373.

Nazarevych V. V. The prerequisites of ostracism as the priority of ostracism as the priority of social exclusion

The article is devoted to determining the preconditions for the social isolation of individuals in their social groups and the phenomenon of non-belonging in society in general. Particular attention is paid to the analysis of the prerequisites for social rejection as a phenomenon of ostracization in the educational environment.

An attempt has been made to analyze the factors of social situation and individual manifestations, behavioral reactions of the individual, which influence the formation and can cause social rejection, in this context the phenomenon of individual potential of personal development which individuals gain or lose by mastering the processes of regulation of motives is considered.

The basic scientific views on the phenomenon of ostracism and the mechanisms of its formation are covered; The problem of self-regulation of emotions as one of the basic prerequisites of social rejection, which is revealed as a form of support for mental health, social functioning, physical well-being and vital activity of the individual, is analyzed.

The interdependence of the presence of social and psychological regulators of the environment and the formation of positive personal tendencies of interaction of the individual in the society, which are subject to the generally accepted norms and tendencies of groups in which the personality is found.

The steps that a person goes through to exercise or obtain a referential influence are considered, which made it possible to reveal the mechanisms of ostracization in the social environment and to understand its prevention.

The actual prerequisites for the process of ostracization in the educational environment are pointed out, the practical side of finding individuals in the educational space is analyzed. An empirical study has been conducted to identify the basic prerequisites that give rise to ostracization of the individual, as well as to identify the level of social rejection tendency in people who have low levels of trust in reference persons.

Conclusions have been made in the system of formation of prerequisites for ostracizational tendencies in the educational space, that the exogenous and endogenous factors (structure of the individual's personality), as well as a number of personal factors, possessed by the individual, are the primary sources of social exile. Further consideration of the problem can be seen in studies devoted to the disclosure of the psychological parties of the ostracized and ostracized.

Key words: *ostracism, social isolation, affiliation, rejection of the individual, social environment, reference person, regulator, emotional self-regulation.*